

Документальна основа українських нобелівських претензій

Віталій Абліцов

Насамперед дозвольте привітати присутніх з оптимістичним фактом - ювілейні XX-ті Тернопільські Нобелівські читання вкотре переконують: маємо інтелектуально потужний український Нобелівський рух (далі – УНР. В.А.). Хоча Україна поки-що не має свого офіційного лауреата престижної міжнародної премії, якою є Нобелівська, але наукові й громадські діячі Одеси, Києва, Львова, Харкова, Чернівців та інших міст були активними учасниками подій, котрі відбувалися в Стокгольмі та Осло від 1901 року, що підтверджено численними документами. Для прикладу назвемо одеського соціолога і політолога Якова Новикова – члена Постійної комісії Міжнародного бюро миру, який у 1901 році номінував на Нобелівську премію миру швейцарського публіциста Е.Дюкоммена, котрий 1902 року був удостоєний високої нагороди. Принагідно зауважимо, що Я.Новиков (від 1901 до 1912) десять разів представляв Нобелівському комітету кандидатів на престижну відзнаку: після Е.Дюкоммена (1902) у 1904 і 1905 - Б. фон Зутнер, 1907 - Е.Монета, 1906, 1908, 1909 - К.Д»Естурнелля, 1910, 1912 - А.Фріда, 1912 - Е.Арно. І лише Еміль Арно – французький юрист і письменник, котрий симпатизував анархізму та соціалізму, не був відзначений нагородою Альфреда Нобеля.

Нині призабутий науковець, педагог та меценат Я.Новиков заслуговує на першість у шерензі відданих прихильників й активних учасників вітчизняного Нобелівського руху.

Нагадаємо, що на сьогодні маємо 8-х нобеліантів, народжених на етнічних українських землях: 1908 – І.Мечников (Metchnikoff), 1944 – І.Рабі (Rabi), 1952 – З.Ваксман (Waksman), 1966 – Агнон (Agnon), 1971 – С.Кузнець (Kuznets), 1978 – М.Бегін (Begin), 1981 – Р.Гоффманн (Hoffmann), 1992 – Ж.Шарпак (Charpak).

Понад 20-и лауреатів, котрі офіційно входять до американських, французьких, російських та інших Нобелівських списків, мають з Україною родинні зв'язки і багато хто з них в біографіях, поданих до Нобелівських комітетів, це декларують.

Також маємо близько 20 номінантів Нобеля (детальніше про це – нижче).

Вагомо представлені й номінатори можливих Нобелівських лауреатів, серед яких немало імен сьогодні призабутих, але в минулому визначних діячів вітчизняної і зарубіжної науки, культури та суспільного життя.

Таким чином, процитоване та інші документально-інформаційні відомості є вагомою підставою для впевненості щодо появи першого офіційного Нобелівського лауреата від України.

НОМІНАНТ НА ПРЕМІЮ НОБЕЛЯ ІВАН ФРАНКО

Я повинен вибачитися (особливо перед львів'янами та івано-франківцями) за не зовсім точні висновки у своєму виступі на тернопільських Нобелівських читаннях, що відбувалися у Чорткові 2 листопада 2006 року.

Перебуваючи у полоні узагальнених тверджень, а найперше - не у повній мірі користуючись документами, зокрема, Фондації А.Нобеля, я теж дотримувався думки, що Іван Франко якщо й був номінований на премію, то не одержав її через свою смерть та інші об'єктивні й суб'єктивні причини.

Тоді я на основі інформації з офіційних сайтів Фондації А.Нобеля — аргументованих і авторитетних свідчень — намагався визначити повноту української присутності у світовій нобеліанті. На той час документи щодо висунення у 1915 році І. Франка на найпрестижнішу світову нагороду у галузі літератури не були відкритими (точніше сказати, у достатньому обсязі опубліковані, хоча згідно із встановленими фундаторами правилами розголошення даних щодо котрогось із кандидатів на високу нагороду відбувається після 50 років. Тобто інформація щодо І.Франка стала доступною для бажаючих вже у 1966 році).

На відомих сайтах Нобелівської Фундації тоді йшлося про трьох номінантів (офіційно зареєстрованих кандидатів) від України, висунутих на здобуття Нобелівської премії миру: політика й громадського діяча Михайла Тишкевича (1857—1930), професорів: історика й соціолога Максима Ковалевського (1851—1916) та юриста Освальда Бальцера (1858—1933). Усі вони народилися в Україні: відповідно на Київщині, у Харкові та на Львівщині (нині на нобелівських сайтах за Україною присутній лише М.Тишкевич).

Від часу публікації минуло чотири роки.

Що змінилося в описаній ситуації в Україні щодо конкретної діяльності, націленої на реалізацію наших інтелектуальних можливостей і претензій, зокрема, і в розвитку вітчизняного Нобелівського руху?

«1916 рік, Іван Франко, народжений у Лемберзі (нині Львів, Україна. — В.А.) у 1856, померлий у 1916, країна — RU(Russian Federation) — (Російська Федерація)».

Це рядки, котрі може прочитати кожен бажаючий, хто відкриє англійські сайти Нобелівської Фундації.

«Лауреатів премії прийнято відносити до тої країни, громадянином якої є кандидат на відзнаку на момент присудження нагороди» — одне з відомих правил засновників Нобелівської премії. І.Франко був громадянином Австро-Угорщини, оскільки Лемберг (Львів) входив тоді до складу цієї колись могутньої європейської імперії.

Чому ж він потрапив до російського списку номінантів?

До речі, якщо три роки тому Росія на нобелівських сайтах у списках країн, чії представники номінувалися, зокрема, на премію з літератури, мала один рядок — «Russian Federation», то сьогодні до нього доданий ще один — «SU(USSR)».

За яким принципом діляться номінанти між цими рубриками і хто господарює на сайтах Нобелівської Фундації?

До першого російського списку відносять тих претендентів, котрі номінувалися від 1902 до 1922 рр.; до другого тих, хто прагнув одержати премію Нобеля, починаючи з 1923 року (очевидно, від цієї дати – першого року існування СРСР - в сучасній Російській Федерації ведуть відлік своєї нобелівської історії).

Прикладів подібного штучного «розширення» російської присутності в інформаційному полі світової нобеліани більше, ніж треба. Переконає у цьому й зміст скрупульозного дослідження А.Блоха «Советский Союз в интерьере Нобелевских премий: факты, документы, размышления, комментарии» (С.Петербург, вид. «Гуманістика», 2001).

Але для нас важливий інший висновок: Нобелівський рух - «живий» (а отже такий, що постійно змінюється, розвивається) процес і багато в його змісті залежить від держави та її еліти. Постійна турбота про розвиток національного Нобелівського руху – це завдання не лише науковців та творчої інтелігенції, але й працівників українських посольств, врешті – політиків та державних діячів, що й демонструє Російська Федерація.

Приклад зацікавленого ставлення наших сусідів до Нобелівського руху гідний наслідування. Вже згаданий А.Блох відкрив достатньо інформації, котра виявляє закулісні інтриги та «боротьбу» за престижну нагороду, яка ведеться на етапі насамперед номінування майбутніх володарів Нобелівської відзнаки. Досить часто змагаються не таланти, а глобальні інтереси насамперед супердержав та провідних країн «старого світу».

Ось чому питання «Як І.Франко — підданий Австро-Угорщини, потрапив до московських списків?» не випадкове - як у нас, так і в Росії, ще чимало «білих сторінок» в історії.

Але повернемося до Франкової ситуації 1915-16 років минулого століття.

Безумовно, сам факт висунення поета на Нобелівську премію з літератури говорить про зростаючий рівень національної свідомості тогочасного українського суспільства, незважаючи на колоніальне становище та розділеність нашого народу імперськими кордонами. Спалах у липні 1914-го Першої світової війни (значна частина її подій відбувалася саме в Західній Україні) викликав до життя нову хвилю руху, спрямованого на відродження української державності. 14 серпня 1914 року у Львові виникла політична організація «Союз визволення України» на чолі з Д. Донцовим, В. Дорошенком, А.Жуком, М. Меленевським та іншими

вихідцями із Наддніпрянської України. Із вересня керівний центр СВУ діяв у Відні. Нова організація звернулася до співвітчизників, а також до європейської громадськості із закликом підтримати Україну у її намаганні досягти незалежності й знайшла взаєморозуміння.

Напередодні війни діяльність заснованого 1894 року у Львові НТШ (Наукового товариства імені Т.Шевченка) сягла апогею. М.Грушевський разом із послідовниками й за активною участю І.Франка фактично заснував українську академію наук — попередницю НАНУ (Національної академії наук України).

Ті дні були особливими у біографії І.Франка — 1913 року відзначено 40-річчя його літературної праці. 1916-й був ювілейним — Поетові виповнювалося 60! Його однодумцям прагнулося зробити майбутнє свято європейським (прифронтний Львів мало підходив для ювілейних урочистостей: тим більше, що діяльність провідних науково-культурних закладів, зокрема, НТШ була зупинена у зв'язку з воєнними діями).

Відень — столиця Австро-Угорщини (як тоді писали: «Австрія — слов'янський будинок із німецьким фасадом») — мав не лише численну українську громаду, але й був не чужим І.Франкові. Тут він завершив університетську освіту, тут 1893 року захистив докторську дисертацію на тему «Варлаам і Йоасаф, старохристиянський духовний роман і його літературна історія» (спочатку була обрана тема «Літературний рух русинів (малось на увазі — українців. — В.А.) 1848 р.», пізніше І.Франко хотів досліджувати політичну поезію Т.Шевченка, але, зрозуміло, що заради успішного захисту треба було обирати «нейтральну» тему).

Одержавши докторський диплом, І.Франко спробував стати професором Львівського університету, але дві українські кафедри посіли О.Колесса та К.Студинський. Політичні опоненти І.Франка пізніше зробити все, щоб поет не став і депутатом Віденського парламенту у 1895, 1897 та 1898 роках.

Як бачимо, значна частина сучасників І.Франка не були здатними усвідомити роль Поета в історії своєї Вітчизни. Чи не тому І.Франко навіть сьогодні, на нашу думку, не посів належного йому місця в духовному світі незалежної України? На щастя, були й винятки — друзів та прихильників Поета й Мислителя було немало і у Львові, і у Відні. Активно діяла українська громада Австрії, до якої належав викладач віденської учительської семінарії Й.Застирець.

Поява Й.Застирця закономірна для ситуації, яка почала формуватися навколо І.Франка задовго до його ювілейного 60-ліття...

Читаєш сторінки досліджень, присвячених тому часові, й мимоволі воскрешаєш у пам'яті Шевченкові рядки:

І день іде, і ніч іде.

І, голову схопивши в руки,

Дивуєшся, чому не йде

Апостол правди і науки?

(5 листопада 1860 р. С-Петербург)

Особливо треба наголосити на нашій одвічній потребі (насамперед для нашої еліти) в Апостолові правди...

Віддані прихильники І.Франка, об'єднавшись у прагненні висунути Поета на номінування на Нобелівську премію, розгорнули широку кампанію щодо міжнародної підтримки цієї акції. Відгукнулися шведський академік-славіст А.Єнсен, член Шведської академії історик Х.Йерне, професори Віденського університету. Лише співвітчизники не поспішали сказати своє слово — чи то через наше традиційне «чухраїнство» (за висловом Остапа Вишні), чи швидше вже згадану неспроможність осягти роль І.Франка, особливо для майбутнього України.

І не тільки!

Для гідного представлення І.Франка перед високим Нобелівським журі потрібна була відома у Європі, авторитетна людина. Й.Застирець особисто звернувся до політичного й освітнього

діяча Юліана Романчука (єдиний, хто з українців був удостоєний честі стати віцепрезидентом Рейхсрату (парламенту) Австрії), але той відповів: «Ще не пора...» (?!). Складно сьогодні давати оцінку кроку Й.Застирця, адже Ю.Романчук був давнім політичним опонентом І.Франка — саме йому поет присвятив відому поезію «Сідоглавому» (1897), де, відповідаючи на закиди Ю.Романчука, Іван Франко говорить:

*«... твій патріотизм –
Празнична одежина,
А мій – то труд важкий,
Гарячка невдержима.
Ти любиш в ній князів,
Гетьманів, панування, -
Мене ж болить її
Відвічне страждання...».*

Очевидно, Й.Застирець звернувся до Ю.Романчука від безвиході.

Подібну ситуацію І.Франко вже переживав, коли 1906 року його кандидатуру представляли для здобуття звання академіка Російської академії наук. Найбільше однодумців Поета тоді вразило, що його кандидатуру не підтримав віденський славист В.Ягич, котрий у листі до О.Шахматова зауважив безапеляційно: «...мені здається обрання Франка передчасним». «Я бажаю вільного розвитку малоруської мови, — писав В.Ягич у листі до російського академіка, — але не згоден на витиснення загальної літературної мови. Оскільки ж я знаю мрії малоруського юнацтва, всі вони думають, що у них своя самостійна, незалежна держава вже у кишені. З цим я не згоден, доки вірю у можливість перетворити теперішню російську державу на нових, ліберальних засадах».

Бач, як все повторюється в нашій історії: гетьман Павло Скоропадський вірив у майбутню демократичну Росію й тому підписав документ про майбутній союз з нею, за що поплатився своєю булавою. Нинішня українська влада теж говорить про якусь цивілізовану Росію, з якою можна вести рівноправний діалог...

Ще раніше Михайло Драгоманов пропагував федералізм – якесь міфічне єднання народів й націй у щасливому (майже комуністичному – чи християнському) союзі.

А розуміння суті міждержавних інтересів залишається таким же, як і в добу панування світових імперій: «у Великобританії немає постійних союзників, є лише постійні інтереси».

Ю.Романчук та І.Франко належали до різних політичних сил і от міжпартійна боротьба вплинула на долю нашого Поета. І сталося так, що представляти І.Франка нобелівському комітету випало Й.Застирцю та шведському академіку Х.Йерне.

Щоб одержати премію за 1916 рік, пропозицію треба було подати не пізніше лютого 1916 року. Представлення щодо І.Франка датоване листопадом 1915 — отже, вчасно. Претендентів тоді було 46, серед них французькі письменники Р.Роллан та А.Франс, іспанець П.Гальдос, данець Г.Брандес. Усі — добре відомі в Європі літератори. До того ж, дехто з них вже по кілька разів претендував на престижну відзнаку. Тобто був відомим у колі європейських літераторів.

Весною 1916-го І.Франко помер. Травень — вершинний період у процесі відбору майбутніх лауреатів: із попередньо обраних 15— 20-ти кандидатів залишається лише 5, одного з яких у жовтні оголошують черговим нобеліантом.

Чи вплинула смерть І.Франка на процес відбору?

Очевидно, що ні.

Майбутнього лауреата (мається на увазі 1916 рік) шведського письменника, члена академії Вернера фон Гайденстама Нобелівському комітетові представляв володар Нобелівської премії 1912 року німецький письменник Г.Гауптман. Йому допомагали п'ять визнаних у науковому світі шведських та норвезьких професорів, зокрема, Гетеборзького та Люндського університетів, а також історик літератури Г.Гран — дослідник життя та творчості відомого драматурга Г.Ібсена.

Викладена вище документальна хроніка, здається, повинна закликати нас бути об'єктивними в оцінках не лише Франкової історії зі спробою завоювати престижну літературну премію світу, але й подібних спроб інших наших письменників.

Наприклад, вже давно В.Кіпіані опублікував документальні докази того, що Г.Бьойль не висував В.Стуса на Нобелівську премію з літератури, а лише виступав на захист його як політв'язня брежнєвських ГУЛАГів. Проте в пресі досі повторюються міфи та легенди, котрі суперечать перебігу реальних подій.

Є ще одна (а, можливо, їх безліч?) причина Франкової (України та українців) поразки.

Взагалі-то, з одного боку, за сторіччя сформувався відповідний авторитет премії А.Нобеля, а з іншого — щорічні відбір на оголошення щасливців викликають (особливо в останній час) аргументовані претензії щодо розвитку подій у Стокгольмі. Хоча вважається, що діяльність Нобелівського комітету й в цілому фундації А.Нобеля не викликає серйозних нарікань, все ж нерідко йдеться про певні збої у діяльності цієї європейської благодійницької інституції. Наведемо приклад ненагородження престижною відзнакою Л.Толстого, котрий номінувався безліч разів. Виявляється, члени шведського журі вважали російського класика таким, котрий «ревізує Євангеліє, заперечує державу й не визнає нового мистецтва» (!).

Але повернемося до ситуації, котра склалася в 1916 році, коли номінувався наш І.Франко. Це були роки I-ї світової війни. Нобелівський комітет прийшов до висновку, що відсутність миру не дозволяє зробити об'єктивний відбір як претендентів, так і лауреата. Одноставність була й в іншому висновку: відзнаку не може одержати номінант країни, яка бере участь у військовому конфлікті.

І.Франко був громадянином Австро-Угорщини, армія якої першою вступила у бойові дії на європейському театрі війни. Таким чином, наш Поет позбавлявся будь-якої можливості боротися за престижну нагороду. Цікаво, що у 1915 році Нобелівський комітет проголосив лауреатом Р.Роллана — представника Франції, країни, котра теж брала участь у кривавому мілітарному протистоянні. Своє рішення авторитетний комітет пояснив наступним чином: мовляв, було взято до уваги не лише високохудожній рівень творчості письменника, але й його активну участь у пацифістському європейському русі. Словом, як твердив один із класиків ідеології тоталітарного минулого, «є аргументи й аргументи».

Цікаве питання «Як ставився сам Іван Франко і до Нобелівської премії, і до висунення його на одержання цієї престижної відзнаки?» Це тема окремого дослідження, а поки-що зауважимо лише про те, що Поет залишив ґрунтовні оцінки творчості Нобелівських лауреатів. Додамо також, що, мабуть, під впливом І.Франка його духовний учень поет Богдан-Ігор Антонич теж добре знав творчість Нобелівських лауреатів, збирав власну бібліотеку їхніх творів.

НОБЕЛІАНТИ, КОТРИ НЕ ЦУРАЮТЬСЯ УКРАЇНИ

Кілька абзаців про лауреатів Нобелівської премії, життя та родинні зв'язки котрих еднають їх з нашим краєм.

«Мої батьки, Чарльз Броварник та Перл Горінштейн народилися в Житомирі в Україні, звідки емігрували до Лондона 1908 року...» - так починав свою автобіографію Нобелівський лауреат з хімії 1979 року Герберт Браун (Nobelprize.org).

«Мої батьки народилися в Карпато-Рутенії (тодішня провінція Австро-Угорщини, у міжвоєнний період в Чехословаччині, тепер в СРСР)...» - це вже рядок з автобіографії Нобелівського лауреата Мілтона Фрідмана – відомого економіста-монетариста, котрий був консультантом уряду США в період реалізації «плану Маршалла», радником з питань економіки президентів США Р.Ніксона та Р.Рейгана та консультантом урядів кількох країн, зокрема, Великобританії та Чілі (The Official Web Site of The Nobel Foundation).

Батьки Сара Ландау та Саул Фрідман емігрували до Америки із закарпатського міста Берегове (тоді – Берегсас). Дружина М.Фрідмана – Роза Директор народилась в Старому Чарторійську (нині Волинська область України). Професором майбутнього Нобелівського лауреата з економіки за 1976 рік в Рутджерському університеті був А.Бьорнс, народжений в

Станіславові (Івано-Франківську) – майбутній директор Федеральної резервної системи США (іншими словами – розпорядник коштів економічно найпотужнішої держави світу), а працювати в Національному бюро економічних досліджень у Нью-Йорку М.Фрідману пощастило під керівництвом знову ж таки вихідця з України (Харкова) й майбутнього Нобелівського лауреата С.Кузнеця. Р.Директор стала не просто дружиною М.Фрідману (вони прожили разом 68 років), але й співавтором багатьох проектів та програм.

Ужгородський журналіст В.Ладижець («Відомі невідомі земляки», 10.12 2009) з сумом зауважує, що на Закарпатті про свого земляка практично нічого не знають (теж саме можна сказати й про Житомир та Г.Брауна).

Між тим Р.і М.Фрідмани заснували фонд свого імені, але поки-що на його кошти одержують освіту американські студенти. А могли б і юні інтелектуали з України.

Більш точно розповідає про свої українські коріння Нобелівський лауреат з фізіології та медицини за 2000 рік Ерік Кандел: «My mother, Charlotte Zimels, was born in 1897 in Kolomea... My father Herman was born into a poor family in 1898 in Olesko...» (Autobiography. Nobelprize.org). Отже мати народилась в Коломиї, а батько в Олеськовому, що поблизу Львова.

Добре поінформований про своїх батьків та предків Нобелівський лауреат з фізіології та медицини 2002 року Роберт Хорвиць: «Мій дід з боку матері Давид Савицький... з Остра..., в сучасній Україні це близько 40 миль на північ від Києва... моя бабуся з боку батька ... була з Новгород-Сіверського, що в 150 милях на північний схід від Києва» («Autobiography. Nobelprize.org»).

Про своїх матерів українського походження згадують в автобіографіях Нобелівські лауреати Вальтер Кон («моя мати з Бродів, тоді – Галіції, Польща, тепер – Україна») і Девід Гросс («моя мати ... народилась в Україні»).

Одеське походження своїх родин декларують Нобелівські лауреати з літератури Гарольд Пінтер та економіки Роберт Фогель.

Що стосується нобеліантів з літератури, то творчість і Агнона, і Сола Беллоу, і Гарольда Пінтера, й Іцхака Зінгер-Башевіса складно уявити без польсько-українських благодійних впливів. Частина з названих письменників, зокрема, Агنون та І.Зінгер-Башевіс, провели своє дитинство в єврейсько-польсько-українському середовищі й винесені з того періоду емоційні враження супроводжували їх протягом всього життя й, зрозуміло, знайшли своє відтворення в їхніх книжках. Закономірно, що критики наголошували на впливі М.Гоголя на І.Зінгера-Башевіса, а Б.Пастернак (батьки – одесити) написав глибоке філософсько-літературознавське дослідження, присвячене поемі Т.Шевченка «Марія» (цю поему нобеліант Б.Пастернак переклав 1939 року).

Як бачимо, нобелівська тема відкриває нам, з поміж інших, тему одвічних неминучих духовних зв'язків між народами-сусідами, що є природним, адже Альфред Нобель сприймав свою премію насамперед як символ загальнолюдської співпраці, довіри й взаєморозуміння.

Ось чому «не чужі» нам Нобелівські лауреати, на наше переконання, повинні зайняти свої місця в УНР (Українському Нобелівському Русі).

НА ЗАВЕРШЕННЯ: ПРО НАШИХ НОБЕЛІВСЬКИХ НОМІНАНТІВ, ЇХНІХ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ НОМІНАТОРІВ ТА «АЛЬМА-МАТЕР» ПОШАНОВАНИХ ВИСОКОЮ ВІДЗНАКОЮ

Крім І.Франка на престижну премію висувалися ще близько 20 претендентів, батьківщиною яких (або їхніх предків) є Україна (не забуваймо, що на сьогодні маємо змогу говорити лише про претендентів на 3-и номінації Нобелівської нагороди: премії миру, фізіології та медицини і літератури).

Лідером за кількістю номінування безальтернативно є народжений у Києві філософ Микола Бердяєв: 7 разів один і той же номінатор – професор Люндського університету шведський філософ Альф Найман (1884-1968), пропонував Високому Журі відзначити заслуги мислителя, але даремно.

6 разів номінувався на престижну відзнаку інший киянин – прозаїк-романіст Марк Алданов: його пропонував комітету з літератури І.Бунін, котрий удостоївся Нобелівської премії 1933 року (історія висунення й присудження Нобелівської премії І.Буніну – нащадку волинянина Бунковського й відданому прихильникові таланту Т.Шевченка – окрема розмова, котра разом з дослідженням А.Блоха «Советский Союз в интерьере Нобелевских премий» переконливо відкриває утаємничений бік безкомпромісної боротьби за престижну премію, де змішуються в одному потоці й літературна творчість, й політика, й історія міждержавних стосунків та національних традицій).

5 разів номінувався на Нобелівську нагороду народжений у Полтаві біолог Олександр Гурвич (1874-1954). Вчений увійшов до історії науки як першовідкривач мітогенетичних променів – понадслабкого ультрафіолетового випромінювання живих тканин, що стимулюють ділення кліток (мітоз) за допомогою хімічних реакцій. А.Гурвич увів в біологію поняття поля («Теорія біологічного поля»).

По кілька разів прагнули стати нобеліантами кияни дипломат та громадський діяч М.Тишкевич, мікробіолог С.Виноградський, по одному – киянин, професор медицини С. Чирьєв, харків'янин вчений і політик М.Ковалевський, житомирянин фізик В.Векслер, одесити поетеса А.Ахматова (Горенко) і професор медицини В.Філатов та інші.

Із зарубіжних номінаторів ми вже згадували члена Шведської академії історика Х.Йерне, котрий представляв Нобелівському комітету І.Франка. Підтримував свого співвітчизника й історик-слов'янознавець, іноземний член НТШ імені Т.Шевченка А.Єнсен (листувався з І.Франком, дружив з М.Коцюбинським (перекладав його прозу), співпрацював з М.Грушевським).

Активними учасниками Нобелівського руху на початку XX століття були львівські польські науковці Р.Дабковський та А.Калина. У свою чергу харківський професор Л.Шепелевич 1905 року номінував на Нобелівську премію з літератури польську письменницю Е.Ожешко.

Чернігівчанин професор-медик Київського університету В.Підвисоцький 1903 року номінував на Нобелівську відзнаку російського вченого І.Павлова, а колега В.Підвисоцького – професор Г.Фольборт номінував на премію з фізіології та медицини однодумця І.Павлова Л.Орбелі.

«Моє особливе бажання полягає в тому, щоб на присудження премій не впливала національність кандидата, - заповідав А.Нобель, - щоб премію одержували найдостойніші, незалежно від того, чи є вони скандинавами, чи ні».

Завершимо нашу розвідку про УНР (Український Нобелівський Рух) інформацією про вузи України, котрі увійшли в біографії нобеліантів та номінантів престижної шведської премії.

Найбільш «нобелівським» є у нас Харківський університет. Випускником цього вузу є лауреат Нобелівської премії І.Мечников, котрий за два роки (у 1862-4 рр.) пройшов чотирирічний університетський курс. Нобеліант Л.Ландау викладав у ХНУ в 1932-37 роках. Номінант М.Ковалевський навчався в ХНУ в 1868-71 рр., а викладав у 1872 році. Донедавна у дослідників не було одностайної думки щодо навчання в ХНУ нобеліанта С.Кузнеця (між іншим дискутувалося також питання щодо міста народження видатного економіста: він появився на світ у Харкові чи білоруському Пінську? За життя С.Кузнеця, а також солідні енциклопедії, наприклад, «Британніка», завжди називали Харків – на нашу думку за відсутності документальних свідчень це є найпереконливішим аргументом - але по смерті С.Кузнеця його близькі та нащадки чомусь піддали сумніву усталену інформацію). На сьогодні харківські дослідники дійшли логічного висновку, що « правонаслідувачами слави Нобелівського лауреата» є не тільки Харківський національний університет, але й Харківський національний економічний університет, а також Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого, оскільки саме ці вузи в період від 1917 до 30-х років XX століття перетерпіли безліч реорганізацій (об'єднань, розз'єднань), внаслідок чого неможливо точно встановити тривалість студентства С.Кузнеця у кожному з них (майбутній нобеліант вивчав у Харкові економіку, право і статистику).

Матеріали XX Міжнародних Тернопільських нобелівських читань, 10.12.2010 р.

Після ХНУ йде Таврійський національний університет (Сімферополь). Тут у 1919-20 роках викладав нобеліант фізик І.Тамм, а в 1918-24 – номінант біолог О.Гурвич (саме у Сімферополі вчений зробив свої видатні наукові відкриття).

Третім є Одеський національний університет (колишній Новоросійський), де в 1870-1882 роках викладав майбутній лауреат Нобелівської премії мікробіолог професор І. Мечников, чиє ім'я увічнене у назві вузу.

В Одеському політехнічному інституті (нині Національний політехнічний університет) працював викладачем у 1921-2 роках нобеліант І.Тамм.

Київський національний університет імені Т.Шевченка має чотирьох номінантів: у 1884-1909 роках тут був професором медицини С.Чир'єв, навчалися у 1873-6 біолог С.Виноградський, 1894-7 – філософ М.Бердяєв і 1905-10 – письменник М.Алданов.

У Львівському національному університеті імені І.Франка навчався (1878-81), а потім викладав (1887-33) Нобелівський номінант професор-правознавець О.Бальцер. У 1875-8 навчався номінант І.Франко.

Сьомим українським вузом, що причетний до Нобелівського руху, є Чернівецький національний університет, де в 1890-1 роках один семестр навчався І.Франко.